

1-дарс

АРАБ ҲАРФЛАРИНИНГ АЛОҲИДА ЁЗИЛАДИГАН КЎРИНИШИ ВА УЛАРНИНГ ИСМЛАРИ

Араб тилида ҳарфлар 30 та бўлиб, улар қуйидагилардир:

Исмлар	Ҳарфлар	№	Исмлар	Ҳарфлар	№
Доод	ض	16	Ҳамза	ء	1
Тоо	ط	17	Алиф	ا	2
Зоо	ظ	18	Баа	ب	3
Айн	ع	19	Таа	ت	4
Ғойн	غ	20	Саа	ث	5
Фаа	ف	21	Жиим	ج	6
Қооф	ق	22	Ҳаа	ح	7
Кааф	ك	23	Хоо	خ	8
Лаам	ل	24	Даал	د	9
Миим	م	25	Заал	ذ	10
Нуун	ن	26	Роо	ر	11
Ваав	و	27	Заай	ز	12
Ҳаа	ه	28	Сиин	س	13
Лаам Алиф	لا	29	Шиин	ش	14
Йаа	ي	30	Соод	ص	15

Эслатма:

-Баъзи ҳарфларнинг остида берилган ушбу (_) чизик белгиси, ўша ҳарфни тил босиб талаффуз қилинишини билдиради. Тил босиш деганда, тилнинг учини тепа олди тишларнинг учига текказиш тушунилади. Бу ҳарфларни талаффуз қилган вақтда, ичкаридан чиқаётган нафаснинг йўли тўсилиб қолмаслиги учун тилнинг учини тишларнинг учига қаттиқ текказилмайди. Акс ҳолда, тил учи титраб, талаффуз қийинлашади.

-Ҳарфларнинг исмларида келган иккинчи *а, и, у, о* ҳарфлари ўша ҳарфни чўзиб талаффуз қилинишини билдиради.

Мулоҳаза:

Ҳарфларнинг ичида фақат лаа'м алиф (ﻻ) ҳарфи мустақил ҳарф эмас, балки у, икки ҳарф *лаам* ﻻ ва *алиф* ا ҳарфларининг бирикмасидир. Қолган ҳарфлар эса, ёлғиз ёзиладиган мустақил ҳарфлар ҳисобланиб, ўтиладиган маълумотлар ҳам айнан мустақил ҳарфлар ҳақида бўлади. Шу сабаб, бундан сўнг араб ҳарфлари ҳақидаги маълумотларда ﻻ ҳарфи келтирилмайди.

ض ҳарфи фақат араб тилига хос ҳарф бўлиб, уни ўзбек тилида ифода қилиб берадиган бирор ҳарф йўқ. Шу сабаб, баъзилар бу ҳарфни ўзбек тилидаги “З” ҳарфи билан “Зод” деб, баъзилар эса “Дз” ҳарфлари билан “Дзод” деб ифода қилишган бўлиб, бу мутлақо ҳақиқатдан йироқ хатодир. Чунки, ض ҳарфининг товуши ўзбек тилидаги “З” ҳарфининг товушига мутлақо ўхшамайди. Балки, ўзбек тилида ض ҳарфига сал бўлсада талаффуз жиҳатидан яқин келадигани “Д” ҳарфи бўлгани учун ض ҳарфини ўзбек тилида “Д” ҳарфи билан “Доод” деб ифода қилинса, ҳақиқатга яқинроқ бўлади.

АРАБ ҲАРФЛАРИНИНГ ЁЗУВДАГИ ТУРЛИ КЎРИНИШЛАРИ

Араб ҳарфлари ёзилиш жиҳатидан 2 қисмга бўлинади:

- 1) Қўл берадиган ҳарфлар
- 2) Қўл бермайдиган ҳарфлар

Қўл берадиган ҳарфлар деб, сўзда ёзилганда ўзидан олдинги ҳарфга ҳам, ўзидан кейинги ҳарфга ҳам уланиб ёзиладиган ҳарфларга айтилади.

Қўл берадиган ҳарфлар 22 та бўлиб, улар 4 хил кўринишли бўлади:

- 1) Сўз бошида ёзиладиган
- 2) Сўз ўртасида ёзиладиган
- 3) Сўз охирида ёзиладиган
- 4) Сўз охирида алоҳида ёзиладиган

Қуйидаги жадвалда қўл берадиган ҳарфларнинг 4 хил кўриниши тартиб билан берилган.

Алоҳида	Охирида	Ўртасида	Бошида	№	Алоҳида	Охирида	Ўртасида	Бошида	№
ظ	ظ	ظ	ظ	12	ب	ب	ب	ب	1
ع	ع	ع	ع	13	ت	ت	ت	ت	2
غ	غ	غ	غ	14	ث	ث	ث	ث	3
ف	ف	ف	ف	15	ج	ج	ج	ج	4
ق	ق	ق	ق	16	ح	ح	ح	ح	5
ك	ك	ك	ك	17	خ	خ	خ	خ	6
ل	ل	ل	ل	18	س	س	س	س	7
م	م	م	م	19	ش	ش	ش	ش	8
ن	ن	ن	ن	20	ص	ص	ص	ص	9
ه	ه	ه	ه	21	ض	ض	ض	ض	10
ي	ي	ي	ي	22	ط	ط	ط	ط	11

Ҳарфларнинг ранглари ҳар-ҳил ёзилгани, уларнинг кўриниши бир-биридан фарқли эканлигини билдиради.

Эслатма:

Ҳамза (ء) асосан мад ҳарфларининг усти ва остида, гоҳида эса ўзи алоҳида ёзилган ҳолда қолган ҳарфлар каби сўзнинг боши, ўртаси, охири ва алоҳида келади. Юқоридаги ҳарфлар 4 хил кўринишида келса, ҳамза улардан фарқли ўлароқ бир неча кўринишларда келади. Шу сабаб, юқоридаги ҳарфлар билан бирга қўшиб ёзилмади.

Ҳамзанинг қисмлари ва кўринишлари ҳақида кейинроқ алоҳида “Ҳамза” деб номланган мавзу остида батафсил маълумот берилади.

Қўл бермайдиган ҳарфлар деб, сўзда ёзилганда ўзидан олдинги ҳарфга улансада, лекин ўзидан кейинги ҳарфга уланмасдан ёзиладиган ҳарфларга айтилади. Бу ҳарфларнинг сўз бошида ёзиладиган ҳолати билан, сўзда алоҳида ўзидан олдинги ҳарфга уланмасдан ёзиладиган ҳолати бир хил бўлади. Шунингдек, сўз ўртасида ёзиладиган ҳолати билан, сўз охирида ўзидан олдинги ҳарфга уланиб ёзиладиган ҳолати ҳам бир хил бўлади.

Қўл бермайдиган ҳарфлар 7 та бўлиб, улар 2 хил кўринишли бўлади:

- 1) Сўз бошида ва алоҳида ўзидан олдинги ҳарфга уланмасдан ёзиладиган
- 2) Сўз ўртасида ва охирида ўзидан олдинги ҳарфга уланиб ёзиладиган

Қуйидаги жадвалда қўл бермайдиган ҳарфларнинг 2 хил кўриниши тартиб билан берилган.

Алоҳида	Охирида	Ўртасида	Бошида	№
ا	ا	ا	ا	1
د	د	د	د	2
ذ	ذ	ذ	ذ	3
ر	ر	ر	ر	4
ز	ز	ز	ز	5
و	و	و	و	6
لا	لا	لا	لا	7

Ҳарфларнинг ранглари бир хил ёзилгани, уларнинг кўриниши ҳам бир эканини билдиради.

Эслатма:

Қўл берадиган ва қўл бермайдиган ҳарфларни ўрганишнинг 2 та фойдаси бор:

- 1) Араб сўзлари ҳар қанча узун бўлмасин, уни ўқишда ичидаги ҳарфларни осон таниб, сўзни равои ўқий олиш;
- 2) Араб тилида бирор сўз ёзганда, керак жойда ҳарфларни бир-бирига улаб ёки уламасдан тўғри ёзиш.